

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 08.04.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/e.pdf>

Edisjonsfilologi

I 2017 ga Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy og Ståle Dingstad ut boka *Litterære kretsløp: Bidrag til en norsk bokhistorie fra Maurits Hansen til Gunvor Hofmo*, som er et eksempel på “edisjonsfilologi og tekstkritikk. [...] det faktisk er vanskelig å avgjøre hva som rent empirisk utgjør “teksten selv”. Det høres kanskje ut som en overdrivelse, men når det viser seg at Knut Hamsun forkortet *Mysterier* fra 516 sider i 1892-utgaven til 312 i nyutgivelsen fra 1907, og at det som for ettertiden er blitt stående er den senere versjonen, må vi spørre hva som utgjør forskningsobjektet. Hvilke av de to tekstene har skapt verkets ry? Eller hva med Hamsuns endringer av *Sult* over førti år – skal vi forholde oss til den energiske teksten fra 1890 eller den sobrere utgaven fra 1934, som er den de fleste av dagens lesere kjenner? For ikke å snakke om Jan Erik Volds nyutgivelser av Gunvor Hofmos poesi. Hvordan skal vi forstå det at han ikke bare har endret bokstaver og ord, men også innført 75 (!) nye punktum? [...] Kroneksempelet er likevel Cora Sandel: I 1995 avslørte en observant oversetter at romanen *Bare Alberte* var trykket etter en sensurert utgave fra 1940, og ikke etter originalutgaven fra 1939. I 1940 var krigen kommet og Gyldendal måtte være forsiktige, så forsiktige at de ikke engang informerte forfatteren om at de mildnet romanteksten. Flere sider ble utelatt, og naturligvis var det politikken som ble redigert bort. Dermed er det kanskje ikke så rart at vi knapt finner en politisk tolkning av Sandels roman. Sandel skrev imidlertid ikke setninger som dette i 1939 uten at det er vekt i dem: “Tyskerne er et paradefolk, et militærfolk, er overspente, mangler måtehold i alt. De vil gå i geled”, “det er krig jeg ikke vil”. At det skulle ta over et halvt århundre før utelatelsen av et hopetall setninger som dette ble oppdaget, vitner om en mangel på filologisk grundighet [...] Nina Marie Evensen gjorde bot for skaden da hun utga en tekstkritisk utgave av *Bare Alberte* i 2002. [...] Det finnes knapt en eneste politisk lesning av Cora Sandels roman *Bare Alberte*. Det skyldes at en sensurert versjon i mange tiår var den eneste tilgjengelige. Feilen ble først oppdaget på 90-tallet.” (Frode Lerum Boasson i *Morgenbladet* 9. – 15. februar 2018 s. 52-53)

E-diskusjonsforum

(_sjanger, _digital) Elektronisk diskusjonsforum, der tekstene skrives i sanntid f.eks. på Internett.

Edisonade_

(_sjanger) Betegnelsen er “derived from Thomas Alva Edison (1847-1931) in the same way that “Robinsonade” is derived from Robinson Crusoe – can be understood to describe any story dating from the late nineteenth century onward and featuring a young US male inventor hero who ingeniously extricates himself from tight spots and who, by so doing, saves himself from defeat and corruption, and his friends and nation from foreign oppressors.” (<http://www.sf-encyclopedia.com/entry/edisonade>; lesedato 22.06.16)

Egenanmeldelse_

En forfatter som anonymt eller under psevdonym skriver en anmeldelse av en bok eller annen tekst som forfatteren selv har skrevet.

David Hume, en av Storbritannias viktigste filosofer på 1700-tallet, opplevde at knapt noen la merke til utgivelsen av hans *Treatise of Human Nature* (1739). Han skrev derfor en selv-anmeldelse av den som ble publisert anonymt i 1740 i London, en anmeldelse med overskriften “Abstract” (Hiorth 1972 s. 21).

“Nylig ble det kjent at kona til historiker og Russland-ekspert Orlando Figes under falskt navn hadde skrevet nedsettende anmeldelser av ektemannens faglige rivaler på Amazon. Men nå er det duket for bråk i heimen, skriver Moscow Times. Figes skrev nemlig anmeldelsene – som også løftet frem nettopp Figes som en virtuos autoritet på feltet – selv. “Jeg har gjort noen dumme feil og ber helhjertet om unnskyldning,” uttalte han, og rettet beklagelsene mot kona, sin advokat og forfatterne han maltrakterte som “anmelder”. “Jeg fikk panikk da jeg ble konfrontert med spørsmålene om hvem som hadde skrevet anmeldelsene, og gikk til kona for å be om hjelp. Hun gikk med på å ta skylden for anmeldelsene,” innrømmet han” (*Morgenbladet* 30. april – 6. mai 2010 s. 34).

Ekkelt_

(estetikk_) Fenomener som hos mange vekker avsky, kvalme, vemmelse – primært av fysiske (ikke moralske) grunner.

Winfried Menninghaus' bok *Det ekle: Teori og historie om en sterk følelse* (1999) er en omfattende studie (skrevet på tysk) om det "ekle" i moderne estetikk og kunst. Det ekle skaper en emosjonell nærhet som ikke er ønsket. Den som føler at noe er ekkelt, er nært det, men vil bli kvitt det (en lukt, en berøring, et syn). Både forråtnelse og seksualitet kan være "ekkel". Innen kunstverdenen betegner "abject art" en spesiell type verk.

"According to Julia Kristeva in the *Powers of Horror*, the abject refers to the human reaction (horror, vomit) to a threatened breakdown in meaning caused by the loss of the distinction between subject and object or between self and other. The primary example for what causes such a reaction is the corpse (which traumatically reminds us of our own materiality); however, other items can elicit the same reaction: the open wound, shit, sewage, even the skin that forms on the surface of warm milk. [...] As Kristeva puts it, "Abjection preserves what existed in the archaism of pre-objectal relationship, in the immemorial violence with which a body becomes separated from another body in order to be" (*Powers* 10). The abject marks what Kristeva terms a "primal repression," one that precedes the establishment of the subject's relation to its objects of desire and of representation, before even the establishment of the opposition, conscious/unconscious. Kristeva refers, instead, to the moment in our psychosexual development when we established a border or separation between human and animal, between culture and that which preceded it. On the level of archaic memory, Kristeva refers to the primitive effort to separate ourselves from the animal: "by way of abjection, primitive societies have marked out a precise area of their culture in order to remove it from the threatening world of animals or animalism, which were imagined as representatives of sex and murder" (*Powers* 12-13)." (<http://www.cla.purdue.edu/english/theory/psychoanalysis/kristevaabject.html>; lesedato 15.11.12)

"Det som vekker skam og avsky blir unndratt det menneskelige. Martha Nussbaum skriver i boka "Hiding from Humanity" at avsky har blitt brukt gjennom historien for å ekskludere og marginalisere grupper av mennesker som representerer den dominerende gruppens frykt for ens egen dyriskhet og dødelighet. Det dyriske, kroppslige defekter, kroppsvæsker, blod, spytt, oppkast, utsondringer. Det avskyelige og frastøtende berører alle livsområder: følelser, sanselighet, psykologisk utvikling, det sosiale og politiske feltet! På alle disse nivåene skjer det en avvisning og en utstøting av det avskyelige. Hvorfor føler vi avsky? Det er fordi avskyen beskytter oss og verner oss fra for mye daglig kontakt med aspekter ved vår menneskelighet som er vanskelige å leve med, det er dette som vi skammer oss dypt over. Derfor er også skam og avsky tett forbundet, skriver Nussbaum. Men avskyen må beherskes, tåles, ellers fører den til sosial ødeleggelse, hat og

stigmatisering.” (Irene Engelstad i *Klassekampens* bokmagasin 16. august 2014 s. 4)

Den tyske ekspresjonistiske dikteren og legen Gottfried Benn skriver ofte om det ekle ved mennesket (Grosse 1988 s. 84). Den franske dikteren Charles Baudelaires spleen-dikt på 1800-tallet og dansken Glenn Christians diktsamling *Mudret sol* (2013) er tekster “hvor slimet, det uhyggelige, det klamme, ja kroppens og verdens affald fylder i beskrivelsen af omverdenen.” (Victor B. Lindholm i <http://atlas-mag.dk/kultur/naturen-er-haeslig>; lesedato 20.08.18)

Mange lesere reagerte negativt på Jakob Sandes dikt “Likfunn” (1929) (*Bokvennen* nr. 4 i 1999 s. 29) på grunn av strofer som dette:

“So fann dei han Ole Johan,
langt burte i Håsteins-hagen.
Der låg han og rotna og brann,
med solsteiken rett i magen.
Og magen var grøn og blå,
av steinklaka gorr og slim,
og flugor og kvitmakk små,
aula i yrjande stim.”

Den russiske forfatteren Vladimir Georgievitsj Sorokin har i flere av sine tekster brukt en “heslighetens estetikk” der han overskrider normale grenser for hva folk oppfatter som ekkelt og skammelig (Neuhaus og Holzner 2007 s. 708). Han skildrer flommer av alle typer kroppsvæsker, kannibalisme m.m. (Neuhaus og Holzner 2007 s. 709).

Marius Ektvedts roman *Revir* (2012) ble i en anmeldelse kalt “bokhøstens ekleste. Sidene fylles av groteske, kvalmeframkallende beskrivelser. Det er skitt og møkk, oppskrapte hender, nedbitte fingernebler” (*Dagbladet* 28. januar 2013 s. 47).

Ekkodikt_

(_sjanger, _lyrikk) Et dikt der verselinjene veksler mellom spørsmål og svar, og der svarene gjentar siste stavelse eller de siste lydene fra spørsmålene (ekkorim). Diktene skal være forbløffende og morsomme.

Ekkodikt ble skrevet av blant andre den italienske dikteren Angelo Ambrogini (med dikternavnet Poliziano) i renessansen. Sjangeren ble mye brukt i barokken. I den tyske barokken ble den bl.a. brukt av Benjamin Neukirch i et hyllestikt skrevet til den prøyssiske kongens bryllup (Szyrocki 1968 s. 55-56).

Et ekkodikt skrevet av en M. Allan lyder slik:

“What stands ‘tween me and her that I adore?

A door.

I’ll gain admittance, and, by Jove, once in . . .

One sin!

Her husband was an unexpected guest;

Ted guessed!

And suddenly free love has lost its guilt.

It’s guilt!”

Betegnelsen “ekkodikt” blir også brukt om noen moderne eksperimentelle sjangrer, f.eks. en sjanger oppfunnet av surrealistene og en annen oppfunnet av Aurélien Dauguet i 1972.

Eksegese

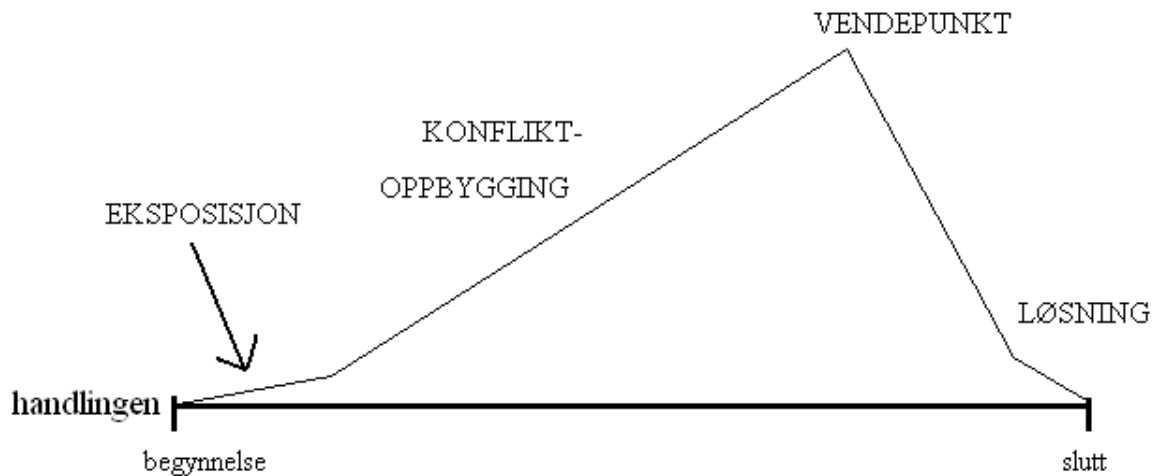
En teologisk fortolkning og utlegning av en bibeltekst, eventuelt brukt om forklaringer knyttet til en ikke-teologisk tekst.

Perseren Abu Ja’far Muhammad ibn Jarir al-Tabari (838-923) produserte et enormt verk om Koran-tolkning

Eksklusivt utdrag

(_spredningspraksis) En markedsføringstaktikk som går ut på å publisere et utdrag fra f.eks. en selvbiografi i en avis (altså et annet sted enn i selve boka). Boka har på det tidspunktet ennå ikke eller nettopp kommet på markedet, og utdraget inneholder vanligvis noe spesielt spennende, fascinerende eller sensasjonelt som skal vekke folks lyst til å kjøpe boka.

Eksposisjon

“Eksposisjon kalles det på fagspråket. Begynnelsen på et drama, der vi skal informeres om hva serien handler om, hvem som er hovedpersoner, hva som står på spill, og hvorfor konflikten er (nesten) uløselig. Og – ikke minst – hvorfor vi skal bry oss.” (Rune Hallheim i *Aftenposten* 13. desember 2015 s. 8)

I en brevveksling mellom de tyske dikterne Johann Wolfgang von Goethe og Friedrich Schiller i 1797 skrev Schiller at i *Kong Oidipus* brukes eksposisjonen som en del av selve den dramatiske utviklingen (Szondi 1965 s. 23). På tilsvarende måter bruker Ibsen “analytisk eksposisjon” som dramatisk teknikk (Cowen 1981 s. 753 i bind 2).

“The monologue exposition, a form of introductory prologue, lived on after the middle ages in the literary comedies of Holberg, in Lessing’s and Goethe’s drama and in Scribe’s plays, so that we are not surprised to find Ibsen’s first play, *Catilina*, following the same principles.” (Tennant 1965 s. 89)

Elitisme

Den franske dikteren Leconte de Lisle oppfattet en rask suksess for en nyutgitt bok som et tegn på svakheter ved boka (Bourdieu 1992 s. 123).

Modernistisk diktning tenderer til å være en “atskillelsens litteratur, med voksende stolthet over sin ensomhet” (Friedrich 1988 s. 31).

“John Carey examines the broader context of the hostility of certain intellectuals towards forms of popular culture in *The Intellectuals and the Masses: Pride and Prejudice among the Literary Intelligentsia, 1880-1939* (1992). [...] Carey’s thesis is that literary modernism was developed as a ploy to exclude the popular readership by producing deliberately hermetic texts.” (Matthews og Moody 2007 s. 86)

“- Det er ingen som blir provosert av en astrofysiker som holder på med noe ikke alle kan forstå. Folk skjønner at sånn må det være. Det jeg driver med litterært, er å forstå på samme måte. Forskning i seg selv er arrogant, det er også litteraturen. Om man skal gå om leserne, ta den demokratiske veien, ender man opp med en flom av bøker folk leser litt i før de går og legger seg. Da stopper litteraturen opp. [...] - Jeg gir blaffen i den brede offentligheten, den klarer seg selv. Jeg skjønner ikke hvorfor litteraturen skal behøve å legitimere seg. Jeg ser så mange forfatterkolleger som er så utrolig høflige, stiller opp på salgsplakater og det ene med det andre. Det er fra før en enorm servilitet ute og går, og jeg lurar på: Må vi virkelig alle være sånn? I 25 år har jeg levd i en privilegert boble med mine 800 lesere og ikke viet den brede offentligheten en tanke. Altså før jeg begynte å bli lest. [...] Om man har et halvgodt produkt man pusher på leserne, hvilken forakt viser ikke det? Hva er det for begjær, hva er det for ambisjon? Jeg vet at jeg aldri kan skrive som Joyce, jeg vet hvor vanskelig det er. Altfor mange gir blaffen i om det de skriver er godt eller dårlig, de vil bare selge. Da mener jeg det er bedre å holde kjeft, ikke være så ivrig på å selge så mye. [...] Mitt største privilegium er når andre forfattere, eller folk som studerer litteratur, setter pris på det jeg gjør, når de har den samme dialogen med mine bøker som jeg har med andres.” (forfatter Tomas Espedal i *Morgenbladet* 13. – 19. september 2013 s. 46-47)

Ellipse

(_litterær_praksis) Utelattelse av noen få ord (men sammenhengen er vanligvis nok til å skjønne hvilke ord som er utelatt). Kan også betegne utelattelse av informasjon i en fortelling.

“Ellipsis is the omission of a word or series of words. There are two slightly different definitions of ellipsis which are pertinent to literature. The first definition of ellipsis is the commonly used series of three dots, which can be placed at the beginning, in the middle, or at the end of a sentence or clause. These three dots can stand in for whole sections of text that are omitted that do not change the overall meaning. The dots can also indicate a mysterious or unfinished thought, a leading sentence, or a pause or silence. This punctuation is also referred to as a suspension point, points of ellipsis, periods of ellipsis, or in speech may be called, “dot-dot-dot.” The other definition of ellipsis is a linguistically appropriate omission of words that are mutually understood and thus unnecessary. This type of ellipsis is

usually used where the words omitted would be redundant. For example, a person might say, “I went to the mall on Monday, and she on Sunday.” A contextually identical sentence would be “I went to the mall on Monday, and she went to the mall on Sunday.” The words “to the mall” are omitted because they are understood from the context what the speaker is referring to. The word ellipsis comes from the Greek word *élleipsis*, which means “omission” or “falling short.” ” (<http://www.literarydevices.com/ellipsis/>; lesedato 03.04.16)

Nils Henrik Smiths roman *Austerrike* (2009) har en hovedperson som er mistenkt for en forbrytelse. Ett av “de grunnleggende motivene i boken er “rystelsen”:
Stadig blir fortelleren “satt ut”, han besvimer, eller fornemmer katastrofale ting, gjerne i møte med noe helt tilforlatelig, som når han kommer hjem og overrasker kona: “Då vi kom inn, sto kona mi på kjøkkenet og pussa tennene i utslagsvasken. [...] Eg vart fullstendig sett ut av dette synet.” [...] Kommunikasjonssvikten speiles i teksten, som gjør hyppig bruk av ellipser, altså tegnene [...], slik som i sitatet over.” (*Morgenbladet* 13. – 19. november 2009 s. 33)

Emendasjon

Fra latin “emendatio”: “forbedring”. Korrigerer av skrivefeil og lignende i tekster, f.eks. utført av en tekstredaktør som skal gi ut en forfatters samlede verker. Opplagte skrivefeil blir gjerne rettet opp ved nyutgivelsen, enten skrivefeilene er i forfatterens første, eventuelt håndskrevne manus, eller i de tidligere bokutgivelsene. Utgiveren må også ta stilling til hva som skal stå i teksten der det kun finnes originalmanus, og disse er ufullstendige, har blekkflekker som skjuler noen bokstaver osv.

Emulator

(_dataspill) En emulator er et dataprogram som etterligner/simulerer et datasystem slik at f.eks. dataspill fra forskjellige systemer kan spilles. Emulatoren etterligner en bestemt maskinvare (hardware) og utfører de oppgavene som den opprinnelige maskinvaren gjorde.

Emulatoren er et dataprogram som simulerer på f.eks. PCen funksjonene til en annen hardware (Diberder og Diberder 1998 s. 214). Emulatoren gjenskaper funksjonene i den opprinnelige programvaren og gjør dem tilgjengelige i den nye programvaren. Emulatorer må justeres (eller gjøres om til helt nye emulatorer) for hvert nytt maskinvaresystem, fordi forholdet mellom maskinvare og programvare dermed endres.

En emulator kan gjenskape opplevelser fra gamle konsoller på en ny PC (Hebecker 2001 s. 159). Hvis noen f.eks. ønsker å spille et Nintendo-spill på PC, må vedkommende først bruke en emulator for Nintendo og deretter starte spillet. Emulatorer gjør det mulig å spille f.eks. gamle Atari- og Amiga-spill på PC. Emulatorer gjør det altså mulig med såkalt “retro-gaming” på ny maskinvare.

“Emulation in computers is an answer to the translation problems caused by the great diversity in computer hardware. Because a computer can simulate the operations of any machine, it is possible to write a program that causes a computer from one manufacturer to behave the way a computer from a different manufacturer behaves. Each computer contributes a portion of its resources to emulating another computer, which means that data and programs in a network environment can be shared, thus enriching the network’s computational collective goods.” (Rheingold 1994 s. 211)

Emulatoren *Bleem!* gjorde det mulig å spille Play Station-spill på PC (Wirsig 2003 s. 157).

“MAME originally stood for Multiple Arcade Machine Emulator. MAME’s purpose is to preserve decades of software history. As electronic technology continues to rush forward, MAME prevents this important “vintage” software from being lost and forgotten. This is achieved by documenting the hardware and how it functions. The source code to MAME serves as this documentation. The fact that the software is usable serves primarily to validate the accuracy of the documentation (how else can you prove that you have recreated the hardware faithfully?). Over time, MAME absorbed the sister-project MESS (Multi Emulator Super System), so MAME now documents a wide variety of (mostly vintage) computers, video game consoles and calculators, in addition to the arcade video games that were its initial focus.” (<http://www.mame.net/>; lesedato 25.10.16)

Enallage_

(_litterær_praksis) En uvanlig bruk av grammatiske former i en ytring, f.eks. “Kjøp norsk!”.

Encyklika_

(_sjanger) “Pave Frans planlegger å utgi et “encyklika” om menneskeskapte klimaendringer til sommeren. Et encyklika er et pavelig dokument til vanlig

forbeholdt de helt sentrale teologiske spørsmål.” (*A-magasinet* 30. januar 2015 s. 11)

Pave Leo 13.s encyklika *Aeterni Patris* (1879) gjorde middelalderfilosofen Thomas Aquinas’ filosofi mønstergyldig for pavekirken.

På 1200-tallet forbød den katolske kirken andre enn prester å lese i Bibelen. Dette forbudet varte i prinsippet til langt ut på 1900-tallet. “Sitt første spesielle uttrykk fikk dette i 1943 i pavens encyklika “*Divino afflante Spiritu*”, hvor alle troende blir tilrådet å lese Bibelen, altså det stikk motsatte av det som koncilvedtaket i Toulouse [i 1229] gikk ut på.” (Eivind Berggrav i *Bibelbølgen: Det Norske Bibelselskap 1954/84* s. 12)

“Pave Frans har fredag 5. juli sluppet sin første encyklika, et dokument som – passende nok i Troens år – omhandler Tro. Encyklikaen er på 84 sider, og er basert på manuskriptet pave emeritus Benedikt XVI etterlot seg da han offisielt trakk seg fra embetet 28. februar i år. Dette var teksten som opprinnelig skulle avslutte Ratzingers tredelte arbeid om de teologale dyder, etter encyklikaene om kjærlighet (*Deus caritas est*, 2006) og håp (*Spe Salvi*, 2007). Nå utgis den i stedet altså av pave Frans. - Det er en encyklika skrevet med fire hender, for å si det slik, fordi pave Benedikt begynte arbeidet med den og ga det videre til meg, sa paven nylig.” ([http://www.katolsk.no/nyheter/2013/07/her-er-pave-frans-forste-encyklika;lesedato 16.02.15](http://www.katolsk.no/nyheter/2013/07/her-er-pave-frans-forste-encyklika;lesedato%2016.02.15))

“I Pave Frans’ siste encyklika – som ifølge *The Guardian* er det mest forbløffende og ambisiøse pavedokumentet de siste 100 årene – oppfordrer han verden til å reagere raskt på klimaproblemene.” (*Ny tid* 20. august 2015 s. 24)

Enjambement_

(_litterær_praksis) Fransk for “overskridelse”. Flytende versovergang i et dikt.

Eparnothose_

(_litterær_praksis) Også kalt “correctio”. Selvkorrigerende, f.eks. ved å si “eller snarere ...”. Innen retorikken anbefales denne språkfiguren for å gi inntrykk av at talen er spontan. Tilhørerne kan så å si følge talerens tankeprosess (Reboul 2009 s. 140).

Epifor_

(_litterær_praksis) Gjentakelse av ord i slutten av to eller flere setninger. Eksempel: “Vi må samle all vår styrke. Vi må vise dem styrke. Vi må utøve styrke.”

“Settes det gjentatte leddet sist i flere sammenhenger, kalles fenomenet EPIFOR: “Fillede Unger laa i Veien for ham, Piger og Kjærringer stak Hovederne ud og gloede paa ham, et lidet Kompagni af Gutter, som laa og grov i Stranden, ropte Hurra for ham” (Kielland).” (Dahl 1975 s. 87-88)

Epigon_

Fra gresk “epigonos”: “som er født seinere”. En som etterligner, men med lite selvstendighet og originalitet. En forfatter som skriver en etterligning av et annet verk, eller som generelt mangler originale ideer og en selvstendig skrivestil.

“Ordet *epigon* kommer af græsk *epigonos* ‘efterkommer’, af *epi-* og *gonos* ‘slægt, afkom’. [...] oprindelig ikke værdiladet, men almindelig betegnelse for en efterkommer; fx i den græske mytologi for de syv kongesønner, der erobrede Theben efter deres fædres forgæves forsøg (se den thebanske sagnkreds), eller for en anset kunstner. Siden begyndelsen af 1800-tallet anvendes begrebet om en kunstner eller digter, som i form eller indhold efterligner det forgangne. Begrebet udvikles som modbillede til geni-æstetikens forestillinger om den frie, skabende originalitet. Som en mattere efterklang opfattedes således digterne i Danmark omkring 1850 efter Adam Oehlenschläger og guldalderen. Først senere – bl.a. i kraft af litteraturforskningens interesse for indflydelsesforhold mellem store digtere – anvendes epigon om et værks litterære værdi, dvs. i vurderingen af forholdet mellem plagiat og originalitet. I moderne og postmoderne, eklekticistisk kunst og i bevidste kopier som fx Andy Warhols reproduktioner af Marilyn Monroe er epigonforholdet et uomgængeligt udgangspunkt, men kunstneren sætter sig samtidig fri af forbilledets forpligtende autoritet og søger tilbage mod begrebets førromantiske betydning: *Enhver kunstner er epigon*. Den amerikanske litteraturkritiker Harold Bloom har forsøgt at forny betydningen af begrebet epigon i *The Anxiety of Influence, A Theory of Poetry* (1973). Det er ifølge Bloom igennem det ubevidste opgør med en litterær faderskikkelses indflydelse, at en digters “originale” udtryk afgørende bliver præget.” (http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterær_terminologi/epigon; lesedato 02.05.18)

“Epigoneri är påverkan utan ångest.” (Gunnar D. Hansson i *Lyckans berså*, 2008)

I den såkalte “petrarkismen” i Italia fra 1530-tallet av prøvde en rekke diktere programmatisk og konsekvent å dikte på lignende måter som Petrarca (Wittschier 1985 s. 81). Denne litteraturen fikk et seriepreg (s. 96). Italieneren Girolamo Ruscelli ga i 1559 ut boka *Rimario* (originaltittelen er egentlig svært lang), som inneholder en rimordbok over dikteren Francesco Petrarca's rim. Dette gjorde det lettere å imitere Petrarca for de mange som hadde han som sitt store lyriske forbilde og som var epigoner. Petrarca selv var ikke fremmed for i et par av sine bøker å gi lesere råd om hvordan de burde dikte, samtidig som slike forklaringer utdypet lesernes forståelse av diktene hans (Fiorato og Margolin 1989 s. 347).

Italieneren Francesco Domenico Guerrazzi levde omtrent samtidig med den britiske dikteren lord Byron og var en stor beundrer av hans verk. Guerrazzi var en Byron-epigon: “an epigone who carried to extremes his model, Byron, thereby turning him into caricature. In Guerrazzi's works everything is gloomy, nature is menacing, God is a merciless tyrant, life is blasphemy, tenderness is banned, and sentimental life is morbid, threatening and often tinged with sadism. As such he created the ‘Satanic’ form of Byronism and the cult of this aspect of Byron in Italy. As poet as much as political model for the poets of Italy's ‘Second Romanticism’ and the *Scapigliatura*, Guerrazzi was to exert a significant influence through his assimilation of the more ‘dangerous’ ideas and images of Byron. Guerrazzi was aware that his ambitions were greater than his skill, as he noted in his memoirs: ‘I feel I am performing a tragedy of Alfieri's with puppets.’ As Mario Praz rightly noted, Guerrazzi had a lifelong interest in repellent and filthy facts ‘that he relished parading with the heavy sarcasm of a moralist’ ” (Cardwell 2004a s. 91-92).

Den amerikanske filmregissøren Brian De Palma har ofte blitt kalt en Hitchcock-epigon (ifølge Winter 2010 s. 84).

Forfatteren Jon Fosse fortalte i et intervju: “Eg ser meg sjølv att både i andres prosa, poesi og dramatikk. Og det mest tåpelege av alt: også i intervju. Folk seier det same eg har sagt i tju år. Og framstiller det som om det var søge av eige bryst. Eg tenkjer at alt talent har med evna til å etterlikna å gjera. [...] På gymnaset skreiv eg ein roman som var Vesaas att og fram, reinspikka epigoneri. [...] Men den største og verste epigonen eg har lese, klarte til og med å få nobelprisen. Halldór Laxness er Hamsun-epigon, ikkje anna. Heilt skjøneleg at han hata Noreg, og særleg nynorsken. Elles finst det ein heil litteratur av Hamsun-epigonar, og av Ibsen-epigonar.” (*Morgenbladet* 23. – 29. mai 2014 s. 51)

Den irske forfatteren Lucinda Riley (som bl.a. har skrevet romanen *Orkideens hemmelighet*, på norsk 2011) “har åpenbart satt seg fore å surfe på Kate Mortons romansuksesser der oppskriften er et forfallent hus, en grusom hemmelighet og en kvinne fra nåtiden som begynner å nøste opp en historie fra fortiden som tilslutt også involverer hennes eget liv. En fortellerteknikk som langt på vei er blitt en ny episk mal.” (*Dagbladet* 25. juli 2011 s. 63)

Noen forfattere utvikler seg så lite at de har vært kalt epigoner av seg selv (Neuhaus og Holzner 2007 s. 555).

Epigram

(_sjanger, _skjønnlitteratur) En satirisk eller rosende tekst med sterkt konsentrert form og innhold. Undersjanger av aforistisk kortprosa. En svært kort tekst med aforistisk preg, vanligvis formet som vers og gjerne med “epigrammatisk slagferdighet” (Willberg 1989 s. 57). Fyndord som avslører noe karakteristisk ved en person, hendelse, gjenstand. Mange epigrammer har satirisk brodd.

“From the Greek *epigramma*, “to write upon.” An epigram is a short, witty poem or pointed saying. In Hellenistic Greece (third century B.C.E.), the epigram developed from an inscription carved in a stone monument or onto an object, such as a vase, into a literary genre in its own right. *The Greek Anthology* is filled with more than fifteen hundred epigrams of all sorts, including pungent lyrics on the pleasures of wine, women, boys, and song. The epigram has no particular form, though it often employs a rhymed couplet or quatrain, which can stand alone or serve as part of a longer work. Here is Alexander Pope’s “Epigram from the French” (1732): “Sir, I admit your general rule, / That every poet is a fool: / But you yourself may serve to show it, / That every fool is not a poet.” ” (Edward Hirsch i https://www.huffingtonpost.com/edward-hirsch-/10-terms-you-need-to-know_b_5153884.html; lesedato 23.04.18)

Et godt epigram skal ha et overraskende, spirituel poeng (Szyrocki 1968 s. 52). Et epigram bør være poengtert, skarpsindig (kunsten å være skarpsindig ble på 1600- og 1700-tallet sammenfattet med det latinske ordet “argutia”), mens tema og stil kan variere enormt (Barner m.fl. 1981 s. 157). Et epigram er så kort at det er lett å lære utenat (Barner m.fl. 1981 s. 158).

Av grekeren Poseidippus fra Pella (200-tallet f.kr.) er det bevart over 100 epigrammer på til sammen 598 vers (Bouquiaux-Simon 2004 s. 31). I antikkens Hellas var epigrammer fra først av innskrifter på gravsteiner, minnesteiner og templer. Dette var altså ikke den sjangeren epigrammer senere utviklet seg til.

“Epigrammene er den mest kuriøse del av Platon-overleveringen. Uansett om disse små leilighetspregede diktene er – helt, delvis eller ikke i det hele tatt – ekte produkter fra Platons penn, er det berettiget å ta dem med blant hans samlede verker” (<http://vidarforlaget.no/catalog/>; lesedato 05.09.11).

Den romerske dikteren Marcus Valerius Martial skrev over 1500 epigrammer fordelt på 12 bøker. Hans epigrammer har en innskrifts pregnans og korthet, men

med satirisk brodd og gjerne et overraskende sluttpoeng. De kan kan være både følsomme og satiriske. Den tyske barokkdikteren Friedrich von Logau skrev et par tusen epigrammer der han blant annet kritiserte menneskelige laster. Den tyske 1700-tallsforfatteren Gotthold Ephraim Lessing skrev omtrent 200 epigrammer, inklusiv 22 på latin (Barner m.fl. 1981 s. 157). Den tyske dikteren Johann Wolfgang von Goethe skrev i 1790 et manus kalt *Venetianske epigrammer*, delvis med erotisk innhold, et manus som forble upublisert. De to svenske forfatterne Hedvig Charlotta Nordenflycht (på 1700-tallet) og Anna Maria Lenngren (på 1700- og litt inn på 1800-tallet) ga ut epigrammer.

Den persiske dikteren Omar Khayyám (1048-1131) ble oversatt til engelsk i verket *The Rubáiyát of Omar Khayyám* i 1859. Khayyáms sine rubaiyat er en slags epigrammer, hver på 4 linjer med rimskjema aaba eller aaaa. Boka er “a collection of short, witty poems written in sets of four lines, with an internal rhyme rather like an epigram. These charming verses, or *rubaiyat* (thus the title given to the work by FitzGerald), had been written in eastern Persia in the 11th century by Omar Khayyam, a man more famous as an astronomer and mathematician than a writer.” (<http://exhibitions.slv.vic.gov.au/>; lesedato 14.05.12)

Den tyskspråklige barokkdikteren Martin Opitz skrev epigrammer som var korte satirer, med et “spissfindig” poeng, men unngikk å håne personer (Szyrocki 1968 s. 52).

Den lesbiske og skandaleomsuste amerikanske forfatteren Natalie Barney publiserte på 1900-tallet tre bøker med epigrammer.

Epigrammer har ofte blitt brukt til spott av levende personer og satiriske gravskrifter (Barner m.fl. 1981 s. 156). Andre epigrammer fungerer som komplimenter.

I et hoffmiljø gjaldt det å være kortfattet for ikke å kjede tilhørerne, tydelig for ikke å trette dem, og spirituell og morsom for å underholde dem (Lanson og Tuffrau 1953 s. 108).

En limerick kan oppfattes som en undersjanger av epigram.

Episk teater

Se *Litteraturhistoriske tekstpraksiser* (2008) s. 187

Episk_ursituasjon_

Se *Litteraturhistoriske tekstpraksiser* (2008) s. 27

Den episke ursituasjon forekommer daglig for nesten alle mennesker – hver gang det fortelles noe der forteller og tilhører er til stede samtidig og fysisk.

Såkalt “kveldsete” (f.eks. i det gamle bondesamfunnet): når mange mennesker er samlet og deres hender, men ikke deres tanker er opptatt. De gjør rolig, rutinemessig arbeid.

Epistel_

(_sjanger) Fra et gresk ord for “å sende til noen”. En epistel var i utgangspunktet et brev beregnet for offentligheten. Tradisjonelt brukt om et litterært verk i form av brevlignende tekster, ofte skrevet på vers. I moderne tid brukt om kåserilignende prosatekster.

Epistler har tradisjonelt vært “easy and elegant poems of manners and society.” (Jump 1974 s. 6)

Eksempler:

Horats: *Epistler* (1. århundre f.Kr.)

Ludvig Holberg: *Epistler* (1748-54; flere bind). Holberg skrev ca. 440 epistler.

Jens Bjørneboe: “På barndommens lekeplasser” (1953)

I middelalderen skrev spanjolene Hernando del Pulgar og Diego de Valera epistler som er forløpere for essaysjangeren (Strosetzki 1996 s. 33).

“Heroiden er en slags epistel på vers, ført i pennen av en berømt litterær eller historisk person, fortrinnsvis en kvinne.” (professor Liv Blikrud i *Bokvennen* nr. 1 i 1997 s. 38)

André Bjerke skrev diktet “Rim-epistel til Nils Kjær” (1942).

Epitaf_

(_sjanger) Også kalt epitafium. Fra et gresk ord for “på graven”. Korttekst som er plassert på en grav (eller er tenkt plassert der). Et gravskrift eller en minneinskrripsjon. Et vers eller en annen kort tekst til ære for og minne om en død person. De fleste epitafer finnes på gravsteiner, men plaketter, minnetavler, veggtavler i kirker, innrisninger på trær osv. forekommer også.

Lord Byron skrev et dikt med tittelen “Epitaph On John Adams, Of Southwell: A Carrier, Who Died Of Drunkenness” (publisert 1830). Byron skrev også en hundegravskrift. Byrons hundepitaf gir i liten grad inntrykk av hunden Boatswain. Det å skrive gravskrift over en hund, blir da snarere en retorisk kritikk av menneskene og religionen.” (*Morgenbladet* 24. – 30. september 2010 s. 43)

Den norske dikteren Bjørn Aamodt skriver seg i *Avskjed* (2010) “dristig opp mot en epitafradisjon som i Norge går fra Eigil Skallagrimssons “Sønnetapet” til Rolf Jacobsens dikt over en død hustru [dvs. diktet “Plutselig. I desember”].” (*Morgenbladet* 24. – 30. september 2010 s. 43)

“Til glede for lesere av dødsannonser, utkommer nå en bok viet gravskrifter. Bjørn M. Moen har vandret på kirkegårder i Norge, og ikke overraskende dominerer trygge “Takk for alt”. Men han har også funnet innslag av dialekt, “Gla i dæ”, og av humor: “Fotball er gøy!”. Mest uventet er likevel en ekstraordinær gravskrift fra 2011: “Astrid is dead / and so is Mickey Mouse / Åndene taler. Englene synger”. Innskriften finnes på graven til en dyretolk som hevdet å kunne kommunisere telepatisk med dyr.” (*Morgenbladet* 8. – 14. juni 2012 s. 37)

Epitet_

Et “smykkende” adjektiv i en litterær tekst. Mye brukt i f.eks. Homers epos.

I kristne middelaldertekster fikk Kristus bl.a. epitetene “rex” (konge), “pax” (fred), “lex” (lov) og “lux” (lys). Dette var særlig vanlig i spanske håndskrifter fra tidlig middelalder (Ernst 1991 s. 505 og 536). De fire begrepene tilsvarte ifølge forfatterne de fire endene av Jesu kors, samtidig som ordavslutningene på X ligner et kors. De fire ordene har også en rim-lignende likhet.

Epitrope_

(_litterær_praksis) Et retorisk grep der man later som om man tillater en annen person å si eller gjøre noe sjokkerende, for å signalisere at denne personen er i

stand til det. “Sjener deg ikke, bare bland inn min kones familie!” (Reboul 2009 s. 238). En type ironi.

Epizeuxis

(_litterær_praksis) En umiddelbar gjentakelse av ett eller flere ord i en tekst. Eksempel: “Langsomt, langsomt snek han seg framover”, “Politikerne prater, prater og prater, uten å gjøre noe med problemet”.

“Et element som GJENTAGELSEN har impresjonismen felles med den folkelige stil: “et langt, langt Stykke” (Asbjørnsen), “Skræmeleg, skræmeleg var Guds Visdom” (Garborg), “de mørke-, mørkebrune øine” (Kinck). Gjentakelsens funksjon er å dvele ved og framheve et bestemt aspekt i skildringen. Den enkle typen gjentakelse som er demonstrert her, kalles EPIZEUKSIS.” (Dahl 1975 s. 87)

E-post

(_digital)

Mange e-post-brukere skiller bevisst eller ubevisst mellom:

- “to does”: e-poster om noe som skal lede til en aktivitet og derfor blir værende i innboksen
 - “to reads”: lange e-poster som man ennå ikke har hatt tid til å lese
 - “outgoing correspondence”: e-poster som det skal svares på
 - “threads”: e-poster som inngår i en pågående diskusjon
 - blandede beskjeder: e-poster der man ikke helt har skjønt hva de dreier seg om eller hvordan man skal forholde seg til dem
- (Stegbauer 2001 s. 177).

“[R]ådgiver i Språkrådet, Karianne Skovholt [...] har nærlest 700 e-poster og skrevet doktorgrad om e-postkommunikasjon. [...] - Det er tre bruksmåter [med e-post i 2010]: Oppslagstavle, postbud og samtale. Det første er når vi bruker e-post til å sende informerende post til flere mottakere. Det andre er når e-post fungerer som et postbud av dokumenter. Og den tredje bruksmåten er når vi bruker e-post til å avtale møter, diskutere og samtale. Det er mest i den siste vi bruker emotikoner. [...] - I e-post har smilefjeset to hovedfunksjoner. Det demper, og det forsterker ytringer. For det første demper det autoritative ytringer. Når noen blir bedt om å gjøre noe, etterfølger gjerne et smilefjes. Det samme når man korrigerer eller

kritiserer noen, eller når man skriver noe som er ubehagelig.” (*Dagbladets Magasinet* 9. januar 2010 s. 19)

E-poster er vanligvis mer spontane enn brev på papir, og smileys/emotikoner lar følelser bli vist på en måte som i tradisjonelle brev kommer fram mellom linjene (Simanowski 2002 s. 10).

“Avsenderen av 62.000 nye e-postmeldinger til den italienske statsministeren ba ham om å slette all gjeld i verdens fattige land. Det kom så mange meldinger at teknikerne måtte gjøre det umulig å sende e-post til statsministeren.” (<http://www.aftenposten.no/nyheter/nett/d151580.htm>; lesedato 24.07.2000)

Den tyske forfatteren Florian Schiel begynte i 1996 å publisere e-post-fortellinger via Usenet. Etter at et forlag samme år ga ut fortellingene under tittelen *Bastard Assistant from Hell*, fortsatte Schiel å publisere fortellinger som e-post. To ytterligere bokbind har blitt utgitt senere (Ortmann 2001 s. 94).

Den tyske forfatteren Matthias Zschokke skrev et sjuhundresiders-verk med tittelen *Kjære Nils* (2011), en bok som samler over tusen e-poster som forfatteren i årene 2002-09 sendte til Niels Höpfner (Porombka 2012 s. 70-71). Höpfner er også forfatter, og dessuten en offisiell, “bekjennende” Zschokke-fan, som i flere år hadde skaffet til veie stoff til Zschokke og lest utkast av hans tekster. Höpfner lagde dessuten sin venns internettside der forfatterskapet ble presentert. Forlaget kalte *Kjære Nils* “et overfall på leserne. Eksentrisk, egoman og ekstravagant. En malstrøm av tid. [...] Denne boka unner sjangeren roman en pause. [...] E-postene var aldri tiltenkt publisering. Det er forklaringen på deres friskhet og spontanitet.” (<http://www.wallstein-verlag.de/9783835309098.html>; lesedato 18.06.12) Det er kun Zschokkes e-poster som er tatt med i boka; Höpfners er etter hans eget ønske ikke inkludert (Porombka 2012 s. 74).

Ragnar Hovlands bok *Frå Ragnar til alle* (2013) består av en samling e-poster. “Eit par dagar i veka har han hatt tilgang til eit kontor og ein pc. Dette har resultert i mange års bombardement med kortare og lengre e-postar til dei tilsette, og høgdepunktet i veka har for mange vore nettopp Hovlands kontordagar. I denne boka er ein liten del av denne verksemda fanga opp, alt frå Hovlands fråværsassistentar via små *oneliners* til livsfunderingar og ymse forbrukartestar.” (<http://www.samlaget.no/>; lesedato 19.08.13)

“Jeg har studert e-postinteraksjon i prosjektgruppa Agenda, i det norske teleselskapet Telecom. Agenda har ansvar for at alle brevene fra Telecom til kundene i det private markedet er skrevet i en konsekvent, tydelig og høflig språkform. Derfor dreier mesteparten av e-postene i denne gruppa seg om å redigere og språkvaske kundebrev. [...] Etter å ha lest over 700 e-poster fra Agenda har jeg funnet ut at det mest oppsiktsvekkende med bruken av e-post ikke er forkortelser og smilefjes, som mange språkinteresserte er opptatt av, men den

omfattende kopieringspraksisen. Å sende kopier av brev for å informere involverte parter er noe vi kjenner fra formell korrespondanse i arbeidslivet. Men når fenomenet er blitt en etablert praksis i den daglige e-postkommunikasjonen på en arbeidsplass, har den fått en helt ny betydning. [...] deltakerne i prosjektgruppa Agenda sender kopier for å rangere mottakere, for å informere, invitere til deltakelse, søke støtte hos eller legge press på mottakerne. Et sentralt spørsmål er om det er så uskyldig å sende en kopi som det kan se ut som.” (Karianne Skovholt i *Språknytt* nr. 4 i 2006 s. 14)

“For å forstå de komplekse deltakerstrukturene i e-postinteraksjon kan vi sammenlikne kommunikasjonen i e-post med den i en samtale. Når deltakerne i Agenda sender en e-post til flere mottakere, åpnes det et samtalerom som mottakerne direkte eller indirekte inviteres til å delta i. Som i en samtale mellom to eller flere personer vil *deltakerrollene* ofte veksle mellom *taler* (den som fører ordet), *adressater* (de som blir eller kunne ha blitt tiltalt med navn), *deltakere* (synlige lyttere som taleren antar er med i samtalen, men som ikke direkte er adressater) og *overhørere* (lyttere som det ikke er meningen skal delta i språkhandlingen)” (Karianne Skovholt i *Språknytt* nr. 4 i 2006 s. 15).

“I tillegg til den rent informative funksjonen en e-postkopi har, kan den i ettertid tjene til å dokumentere at en oppgave er utført. Fordi e-postene lagres i innboksen (e-postarkivet) over lengre tid, utgjør de en ressurs som inneholder organisasjonens historikk. E-postarkivet hjelper arbeidstakerne både til å holde orden på arbeidsoppgaver som er under utvikling, og til å huske avtaler. Vi kan derfor si at e-postarkivet fungerer som organisasjonens “kollektive hukommelse”. En slik lagring av skriftlig samhandling fører til at vi i større grad enn i ansikt-til-ansikt-samtaler kan bli stilt til regnskap for språkhandlingene våre. Fordi samtalen er flyktig, kan det være vanskelig å bevise løfter, beslutninger og andre språkhandlinger. Lagringskapasiteten i e-postprogrammer setter både ledere og arbeidstakere i stand til å dokumentere det de har oppfattet som et løfte eller en beslutning. Deltakerne kan lagre andres meldinger i sitt e-postarkiv som bevis eller dokumenter som avsenderen, for eksempel i en konfliktsituasjon, kan stilles til ansvar for. At en e-post lett kan offentliggjøres, er dessuten noe som indirekte kan tvinge deltakerne til å samhandle i en språkform som svarer til det som er sosialt akseptabelt. Å synliggjøre andres e-poster ved å sende ut kopier kan [...] derfor gi både ledere og undersätter muligheten til å utøve makt.” (Karianne Skovholt i *Språknytt* nr. 4 i 2006 s. 15-16)

“Det som kanskje gjør det så populært å sende e-postkopier i arbeidslivet, er at man indirekte kan invitere medarbeiderne sine til å delta, for eksempel i utformingen av en tekst. Å sende kopier til andre kan være en måte å be om tilbakemelding på som ikke legger press på mottakeren, enten det gjelder å få støtte i en sak, få ros for en utført oppgave eller få kommentarer til et tekstforslag. En e-postkopi krever ikke nødvendigvis et svar, men gir mottakere *muligheten* til å komme med innspill. Slik kan det å sende kopier bidra til at flere kan delta i et samarbeid, samtidig som det

kan etablere nye eller utvide allerede eksisterende nettverk.” (Karianne Skovholt i *Språknytt* nr. 4 i 2006 s. 16)

Epyllion_

(_sjanger, _skjønnlitteratur) Et forholdsvis kort epos. To eksempler fra antikken er den anonyme *Froskemusekrigen* (en eposparodi) og Kallimakos’ *Hekale*.

“The word (from the Greek, ‘little epic’) was first used in the 19th century to describe classical poems that told a story whose subject was love, with mythological allusions and at least one major digression. The tradition dated from the time of Theocritus (d.250 BC); *Peleus and Thetis* by Catullus (d.c.54 BC) is a late Roman example. The term became applied to post-classical literature, especially the erotic treatment of mythological narratives in Renaissance poetry. Shakespeare’s *Venus and Adonis* and Marlowe’s *Hero and Leander* are major English examples. Thomas Lodge’s *Scillaes Metamorphosis* (1589) and Francis Beaumont’s *Salmacis and Hermaphroditus* (1602) minor ones. Source: *The Cambridge Guide to Literature in English*. Ian Ousby, Ed. Cambridge, Cambridge University Press, 1998. 67.” (<http://www.luminarium.org/encyclopedia/epyllion.htm>; lesedato 19.01.12)

Erklæring_

(_sjanger) F.eks. en menneskerettighetserklæring eller uavhengighetserklæring.

Errata_

(_sjanger) En liste eller et kort vedlagt en bok der trykkfeil blir påpekt og korrekt tekst oppgitt. Korrekturseddel lagt inn i en bok og der leseren får opplyst om betydelige feil gjort under trykkingen og korrekturtabber, f.eks. slik: “Ved en beklagelig feil har s. 146 og s. 147 byttet plass. Årstallet 1891 på s. 162 skal være 1791.”

Ettersensur_

(_maktpraksis) Beslaglegging av bøker og annet publisert materiale som allerede er offentliggjort.

Eufemisme

(_litterær_praksis) Et “underdrivende”, formildende eller skånende språklig uttrykk. Eksempel: “Å gå fra oss” for “å dø”.

Evangelium

(_sjanger) “Det greske ordet “Evangelion” betyr budskap, men kom til å betegne den litterære genre som handler om Jesu liv, ord, død og oppstandelse, skriftlige fremstillinger av Jesu liv og lære fra personer knyttet til ham som øyenvitner, eller deres disipler. Justin Martyr (ca. 150) forteller oss at Markus’ evangelium fikk autoritet basert på at han var tolk for Peters forkynnelse i Roma. Lukas var knyttet til Paulus. Johannesevangeliet hadde likevel vansker med å bli anerkjent fordi det hadde en språkform og bilder som var vanlig blant gnostiske kjettergrupper. Mange menigheter kjente bare ett evangelium. Ebjonittene, en fattig jødekristen menighet øst for Palestina kjente bare Matteus (ifølge kirkefaderen Ireneus). Kjetteren Markion og hans særmenighet i Roma brukte bare Lukas, i en utgave der det jødiske element var borte. Noen prøvde å skrive nye evangelier. Petersevangeliet (ca. 150) ble ikke akseptert som apostolisk. Men det ble brukt et Peters evangelium i Syria omkring år 200 i en menighet – det ble forbudt av biskop Serapion. Det har et antijødisk preg, med et doketisk (= Jesus er ikke sant menneske) Kristus-bilde, og en kopi ble funnet i Egypt på slutten av 1800-tallet.” (Odd Arne Joø i http://home.online.no/~baerbapt/preken/Den_kristne_kanon.htm; lesedato 16.08.05)

Matteus-, Markus- og Lukas-evangeliet kalles “synoptiske” fordi de ofte har blitt trykket slik at tekster fra hver av dem står på samme bokside, for at leseren skal kunne sammenligne det de skriver (Balpe og Magné 1991 s. 99).

Den franske forfatteren (og grevinnen) Sophie de Ségur ga i 1866 ut romanen *En bestemors evangelium*, der bestemoren forteller sine barnebarn om Jesu liv, og der barna stadig stiller spørsmål til henne.

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>